

УДК 338.242

А. А. Олешко,
д. е. н., професор, завідувач кафедри смарт-економіки,
Київський національний університет технологій та дизайну
ORCID ID: 0000-0001-9328-7730

О. Ю. Будякова,
к. е. н., доцент кафедри смарт-економіки,
Київський національний університет технологій та дизайну
ORCID ID: 0000-0001-6028-2650

В. О. Квас,
заступник Голови правління, Приватне акціонерне товариство
"Науково-виробниче об'єднання" Київський завод автоматки
ORCID ID: 0000-0002-3689-1605

DOI: 10.32702/2306-6806.2022.8.15

РЕГУЛЮЮЧА РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ВІДНОВЛЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

A. Oleshko,
Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Smart Economics,
Kyiv National University of Technologies and Design
O. Budiakova,
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Smart Economics,
Kyiv National University of Technologies and Design
V. Kvas,
Deputy Chairman of the Board, Private Joint Stock Company
"Research-and-production association "Kyiv automatic plant"

REGULATORY ROLE OF THE STATE IN THE RECOVERY OF THE NATIONAL ECONOMY

У статті розглянуто концептуальні положення державного регулювання процесів відновленні економіки та мінімізації негативних впливів на національне господарство.

Проаналізовано позитивні та негативні сторони практичної реалізації ліберальної та кейнсіанської доктрини державного регулювання економіки в історичній ретроспективі. В сучасних умовах запропоновано впровадження моделі державного регулювання, що ґрунтується на імперативах активної регулюючої ролі держави в економічних процесах. Це передбачає "розумне" поєднання ринкового механізму та механізму державного регулювання із застосуванням широкого спектру протекціоністських методів й інструментів.

Зроблено висновок, що державна політика України має бути спрямована на розробку і впровадження механізмів відновлення виробництв, збереження та створення нових робочих місць, пов'язаних з відбудовою народного господарства, в інфраструктурних галузях, будівництві, промисловості та надання економічних стимулів до повернення економічно активного населення до України.

The article examines the conceptual provisions of state regulation of economic recovery processes and minimization of negative impacts on the national economy. The purpose of the article is to define the conceptual provisions regarding the regulation of the role of the state in the restoration of the national economy.

The positive and negative aspects of the practical implementation of the liberal and Keynesian doctrine of state regulation of the economy in historical retrospect are analyzed.

It was established that because of the war in Ukraine, a catastrophic drop in GDP by 45.1 percent is expected in 2022. Therefore, the state policy should quickly eliminate negative factors and threats. In modern conditions, the introduction of a model of state regulation based on the imperatives of an active regulatory role of the state in economic processes is proposed. This involves a smart combination of the market mechanism and the mechanism of state regulation with the use of a wide range of protectionist methods and tools.

The regulatory influence of the state should be aimed at restoring the real sector of the economy, regulating inflation, optimizing budget expenditures, regulating the debt burden on the economy and the budget deficit, stimulating innovation, intensifying investment activities, stimulating employment, and fighting poverty. In critical conditions, it is important to ensure a safe and stable banking system, the effective redistribution of capital in the national economy. It is necessary to use the tools of active social, industry, monetary, budgetary, tax, investment, innovation, employment policy comprehensively, taking into account the possibility of their multidirectional influence and achieving a synergistic effect.

We concluded that that the state policy of Ukraine should be aimed at the development and implementation of mechanisms for restoring production, preserving, and creating new jobs related to the reconstruction of the national economy, in infrastructure sectors, construction, industry and providing economic incentives for the labor force reimmigration.

Ключові слова: державна економічна політика, відновлення економіки, національна економіка, протекціонізм, державне регулювання.

Key words: state economic policy, economic recovery, national economy, protectionism, state regulation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Роль держави в процесах забезпечення стійкого функціонування національної економіки закономірно зростає в умовах політичної нестабільності, криз, глобальних потрясінь, військових конфліктів тощо.

Внаслідок війни в Україні очікується катастрофічне падіння ВВП. За оцінками, Світового банку економіка України у 2022 році скоротиться на 45,1 відсотків, при цьому масштаби падіння ВВП залежатимуть від тривалості та інтенсивності війни [1]. Також прогнозується, що темпи світового ВВП знизяться з 6,1 % у 2021 р. до 3,6% — у 2022 році, країн Європейського Союзу з 5,4 до 2,9 % відповідно. Розвинені країни втратять 1,9 % ВВП та матимуть приріст лише в 3,3 %. Найбільше внаслідок воєнних дій в Україні постраждають країни, що розвиваються, темпи зростання яких уповільняться з 6,8 % до 3,8 % у 2022 році.

За таких прогнозів, мінімізація негативних наслідків руйнації країни можлива шляхом задіяння проактивних механізмів регулюючого впливу держави на економічні процеси.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Наукові розробки у сфері пошуку оптимальної моделі державного регулювання, у тому числі в умовах політичної та макроекономічної нестабільності знайшли відображення у роботах таких учених як О. Амоша [2], А. Гальчинський [3], В. Геєць [4], Б. Кваснюк [5], А. Чухно [6], Дж. М. Кейнс [7], П. Самуельсон [8], Дж. Стігліц [9] та інші. Цими вченими обгрунтовано різні теоретико-методологічні і практичні підходи (залежно від конкретного історичного періоду та економічної ситуації) щодо державного регулювання та ролі держави в економічній сфері. Натомість реалії сьогодення потребують доповнення теоретичних напрацювань та внесення суттєвих корективів в державне регулювання соціально-економічних процесів. Відкритим залишається питання вибору концепції, стратегії і тактики, імперативів, масштабів, інструментарію державного регулювання економіки.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є визначення концептуальних положень щодо регулюючої ролі держави у відновленні національної економіки та мінімізації негативних впливів на її функціонування.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Економічна функція держави полягає у цілеспрямованому впливі на процеси соціально-економічного розвитку і передбачає стимулювання прогресивних (еволюційних та революційних) змін у соціальному устрої, техніці і технологіях, способі виробництва, людському капіталі.

Першочергово в теорії та практиці економічної політики сформувався дві антагоністичні ідеологічні доктрини — ліберальна та кейнсіанська.

В основу суспільних відносин неоліберальна доктрина ставить вільний ринковий обмін, лібералізує економічне життя, зводить нанівець можливості регулюючої ролі держави у фінансовій сфері та сфері перетоку капіталів.

Наприкінці ХХ — початку ХХІ століття у вирі матеріалізації життя та формування споживацької економіки було втрачено цінність індивідуума як "міри речей", роль держави в економічних процесах зведена до регулювання грошової маси (монетаристський підхід). Саме на засадах неоліберальної економічної доктрини здійснювались ринкові реформи в пострадянських країнах, які, як відомо, призвели до часткової руйнації їх національних господарських систем.

Негативні наслідки неолібералізації кінця ХХ — початку ХХІ століття торкнулись не тільки економічного, а й соціального, технологічного, інноваційного розвитку. Результати неолібералізації щодо розвитку економіки наступні:

— витіснення інноваційного фактора зі сфери матеріального виробництва та його заміна фінансовим капіталом, трансформація формули "товар — гроші — товар" у формулу "гроші — товар — гроші";

— заміна матеріальної експансії фінансовою, переміщення конкуренції зі сфери матеріального виробництва у фінансову, що призвело до трансформації соціально-економічного призначення інновації: інновації, що по своїй природі призначені для економії та підвищення віддачі ресурсів, почали використовуватись для максимізації прибутку на капітал, тобто посилювалась їх капіталізація;

— зростання привабливості праці у фінансовій сфері порівняно з науковою і виробничою сферами внаслідок значно вищої (в декілька разів) оплати праці персоналу фінансового сектору.

Наслідком впровадження неоліберальної економічної доктрини стало послаблення регулюючої ролі дер-

жави, так звана дерегуляція економіки і фінансів. Крім того, економічні наслідки неоліберальної революції наступні:

- 1) уповільнення темпів зростання ВВП на душу населення (починаючи з кінця 1970-х років);
- 2) збільшення технологічного розриву між високорозвиненими країнами та рештою світу;
- 3) зростання економічної нерівності населення, збільшення розриву в доходах найбагатшого та найбіднішого населення;
- 4) перетік фінансових ресурсів з реального сектору економіки у сферу розваг, у тому числі в гральний бізнес;
- 5) формування спотвореного фінансового сектору, який характеризується:
  - а) зростанням масштабів спекулятивних операцій, що призвело до "соросоїзації економіки", за якої все більша частка прибутку створюється у фінансовій сфері;
  - б) завищенням реальної вартості активів, поширенням похідних фінансових інструментів (зокрема, деривативів, величина яких становить понад 964 % світового ВВП);
  - в) паразитуванням на виробничій сфері, внаслідок чого просування товару від виробника до споживача проходить у середньому 5—6 фінансово-посередницьких структур, а кінцева ціна товару для споживача зростає в 4—5 разів — зазначене призводить до перерозподілу отримання прибутку на користь посередницьких структур, які не створюють реальних матеріальних цінностей і, з одного боку — до зниження прибутків виробників, послаблення їх мотивації до виробничої діяльності, з іншого — до зростання роздрібних цін;
  - б) послаблення взаємозв'язку фінансового і реального секторів економіки, відносно автономне функціонування фінансової сфери;
  - 7) неможливість уникнути та/або мінімізувати наслідки кризових ситуацій, скорочення періодичності настання фінансових криз та посилення їх руйнівних наслідків [10].

Протилежною ідеологічною доктриною є кейнсіанська в її новій якості. Ця доктрина ґрунтується на імперативах активної регулюючої ролі держави в економічних процесах та передбачає "розумне" поєднання ринкового механізму та механізму державного регулювання. Кейнсіанська модель (посткейнсіанська) парадигмально передбачає активне державне регулювання із застосуванням широкого спектру методів і інструментів і передбачає, насамперед, регулювання заощаджень та інвестицій, зайнятості, інноваційного розвитку, податкового стимулювання підприємницької діяльності.

Принагідно, що в умовах необхідності швидкого відновлення економіки висувається ідея розбудови "швидкої держави", яка поєднує кіберкратичний підхід із людиноцентризмом, побудована навколо ефективного використання людського капіталу країни та оптимального залучення ресурсів. Розбудова швидкої держави ґрунтується на таких принципах: швидкість — прискорення організаційних процесів через уникнення вакууму у держструктурах; ефективність — переоцінка використання ресурсів, економіка стимулює приватний сектор через конкуренцію поліпшувати всі можливі процеси; визначеність — чіткі правила і процедури, які дозволяють формувати стратегії, прогнозувати власну діяльність та бачити очікуваний результат; залучення — постійна оцінка людського потенціалу, виробництва, фінансів стосовно їхнього використання в економіці; автоматизація — спрощення рутинних процедур зменшить навантаження на людей і бізнес та звільнить найцінніший ресурс — людський час для стратегічних задач розвитку [11].

Вважається, що в періоди глобальних потрясінь, макроекономічної нестабільності, криз та війн саме активна роль держави в економічних та інших процесах дозволяє запобігти руйнації економічної системи.

За цим підходом в основу державного впливу на розвиток економіки покладено один з найважливіших принципів — забезпечення сприятливих умов для розвитку національної економіки на основі застосування не фіскальної, а стимулюючої ролі держави шляхом зваженого використання економічних, правових і адміністративних важелів. При цьому адміністративні методи впливу є дієвими до застосування в короткостроковому періоді.

Ефективність регулюючого впливу держави на відновлення національної економіки залежить від таких чинників:

- відповідність антикризової стратегії (стратегії відновлення) сучасним тенденціям глобальної трансформації;
- своєчасність прийняття управлінських рішень;
- узгодженість з пріоритетними напрямками цифровізації, науково-технічної та інноваційної діяльності;
- взаємоузгодженість з політикою країн — зовнішньоекономічних партнерів та міжнародних і регіональних уgrupовань;
- досяжність та реалістичність поставлених цілей.

Регулюючий вплив має бути спрямований на відновлення реального сектору економіки, регулювання інфляції, оптимізацію бюджетних витраток, регулювання боргового навантаження на економіку та бюджетного дефіциту, збалансування доходної та витаткової частин державного бюджету, стимулювання інновацій, активізацію інвестиційної діяльності, стимулювання зайнятості, боротьба з бідністю та забезпечення принаймні нескорочення рівня реальних доходів населення. Загалом головним орієнтиром державної антикризової політики має стати розбудова фінансово безпечної, стійкої та рентабельної банківської системи, що забезпечуватиме ефективний перерозподіл капіталу в національній економіці на користь фінансування сталого економічного розвитку та зростання добробуту населення.

В критичних умовах важливою є підтримка банківської системи, що забезпечуватиме ефективний перерозподіл капіталу в національній економіці, буде безпечною та стійкою [12].

На особливу увагу заслуговує проблема зростання виробничої собівартості продукції та цін виробників промислової продукції внаслідок: зростання світових цін на сировину, природний газ; підвищення цін і тарифів на транспортні перевезення; для підприємств харчової промисловості — зростання цін на пшеницю тощо. Цей чинник суттєво впливає на розкручування інфляційної спіралі й потребує активного застосування інструментів державної антиінфляційної політики.

Зважаючи на викладене, важливою складовою посилення ролі держави в економічних процесах є активізація використання протекціоністських методів державного регулювання, які застосовуються з метою захисту внутрішнього ринку від зовнішніх загроз і викликів глобальних кризових явищ.

ВИСНОВКИ

Звичайно, що найбільшою загрозою соціально-економічному становищу України є ризики неприпинення військових дій. Однак, негативний вплив чинить також зміщення акцентів у прийнятті управлінських рішень із системного на ситуативний підхід та слабка роль держави у відновленні національної економіки або протидії її руйнації. Тому при оперативному вирішенні короткострокових проблем відновлення економіки мають прорахуватись екстерналії, що впливатимуть на середньостроковий стан національної економіки.

Державна політика України має бути спрямована на розробку і впровадження механізмів відновлення виробництва, збереження та створення нових робочих місць, пов'язаних з відбудовою народного господарства, в інфраструктурних галузях, будівництві, промисловості,

науці та надання економічних стимулів до повернення економічно активного населення до України. Необхідним є використання інструментів різних видів державної політики (грошово-кредитної, бюджетно-податкової, інвестиційної, інноваційної тощо) комплексно з урахуванням можливості їх різнонаправленого впливу та досягнення синергетичного ефекту.

Література:

1. Protecting the most vulnerable must be foremost in addressing economic fallout of war in Ukraine. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/conflict/brief/the-world-bank-group-and-ukraine>
2. Амоша О. І. Структурні реформи економіки: світовий досвід, інститути, стратегії для України: монографія // О. І. Амоша, С. С. Аптекар, М. Г. Білопольський, С. І. Юрій та ін. / ІЕП НАН України, ТНЕУ МНОМС України. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2011. 848 с.
3. Гальчинський А. С. Трансринкові трансформації. Економічна теорія. 2007. № 1. С. 3—11.
4. Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку. НАН України; Ін-т екон. та прогноз. НАН України. К., 2009. 864 с.
5. Роль держави у довгостроковому економічному зростанні / За ред. д-ра екон. наук Б.Є. Кваснюка. К.: Ін-т економ. Прогнозування Харків: Форт, 2003. 320 с.
6. Чухно А. А. Інформаційна постіндустріальна економіка: теорія і практика. [Твори]: у 3 т. — К.: Науково-дослідний фінансовий ін-т при Міністерстві фінансів України, 2006. Т. 1. 512 с.
7. Keynes J. M. General Theory of Employment, Interest and Money. — London: Macmillan, 1936.
8. Samuelson P. A. Economics. New York: McGraw-Hill, 1980.
9. Stiglitz J. Capital, Wages and Structural Unemployment. 1969.
10. Олешко А. А. Антикризове регулювання національної економіки: теорія і практика: [монографія]. Національний університет ДПС України. Ірпінь: Ви-во НУДПСУ, 2012. 350 с.
11. Буряк Г. Бігти вдвічі швидше, щоб не відстати. Навіщо Україні бути швидкою державою. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/yak-ukrajini-vistoyati-ekonomichno-shcho-take-shvidka-derzhava-i-yak-vona-pracyuye-ostanni-novini-50260970.html>
12. Олешко А. А., Побоча К. П. Актуальні напрями подолання банківської кризи в Україні. Моделювання та інформатизація соціально-економічного розвитку України. 2017. Вип. 1. С. 70—78. URL: http://dndiime.org/wp-content/uploads/2016/12/MODELING_AND_INFORMATIZATION_3.pdf

References:

1. The World Bank Group (2022), "Protecting the most vulnerable must be foremost in addressing economic fallout of war in Ukraine", available at: <https://www.worldbank.org/en/topic/conflict/brief/the-world-bank-group-and-ukraine> (Accessed 25 July 2022).
2. Amosha, O.I. Aptekar, S.S. Bilopol's'kyj, M.H. and Yuriy, S.I. (2011), Strukturalni reformy ekonomiky: svitovij dosvid, instytuty, stratehii dlia Ukrainy [Structural reforms of the economy: world experience, institutions, strategies for Ukraine], Ekonomichna dumka TNEU, Ternopil', Ukraine.
3. Hal'chyns'kyj, A.S. (2007), "Transmarket transformations", Ekonomichna teoriia, vol. 1, pp. 3—11.
4. Heiets', V.M. (2009), Suspil'stvo, derzhava, ekonomika: fenomenologhiia vzaiemodii ta rozvytku [Society, state, economy: phenomenology of interaction and development], NAN Ukrainy; In-t ekon. ta prohnozuv. NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
5. Kvasniuk, B.Ye. (2003), Rol' derzhavy u dovhos-trokovomu ekonomichnomu zrostanni [The role of the state in long-term economic growth], Fort, Kharkiv, Ukraine.

6. Chukhno, A.A. (2006), Informatsijna postindustrial'na ekonomika: teoriia i praktyka [Informational post-industrial economy: theory and practice], vol. 1, Naukovodoslidnyj finansovij in-t pry Ministerstvi finansiv Ukrainy, Kyiv, Ukraine.

7. Keynes, J.M. (1936), General Theory of Employment, Interest and Money, Macmillan, London, UK.

8. Samuelson, P.A. (1980), Economics, McGraw-Hill, New York, USA.

9. Stiglitz, J. (1969), "Capital, Wages and Structural Unemployment", Economic Journal, vol. 79, issue 314.

10. Oleshko, A.A. (2012), Antykrizove rehuliuвання natsional'noi ekonomiky: teoriia i praktyka [Anti-crisis regulation of the national economy: theory and practice], NUDPSU, Irpin', Ukraine.

11. Buriak, H. (2021), "Run twice as fast to keep up. Why should Ukraine be a fast state", available at: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/yak-ukrajini-vistoyati-ekonomichno-shcho-take-shvidka-derzhava-i-yak-vona-pracyuye-ostanni-novini-50260970.html> (Accessed 25 July 2022).

12. Oleshko, A.A. and Pobocha, K.P. (2017), "Actual ways of overcoming the banking crisis in Ukraine", Modeliuвання ta informatyzatsiia sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy, vol. 1, pp. 70-78, available at: http://dndiime.org/wp-content/uploads/2016/12/MODELING_AND_INFORMATIZATION_3.pdf (Accessed 25 July 2022).

Стаття надійшла до редакції 08.08.2022 р.

**ІНВЕСТИЦІЇ.
ПРАКТИКА
ТА ДОСВІД**

www.investplan.com.ua

Передплатний індекс: 23892

Виходить 24 рази на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України (Категорія «Б») з

ЕКОНОМІЧНИХ НАУК та ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

(Наказ Міністерства освіти і науки України № 886 від 02.07.2020)

Спеціальності - 051, 071, 072, 073, 075, 076, 281, 292